

TRŽIŠTE
MALOPRODAJE
IZNAJMLJENIH
VODOVA

2013

Test tri mjerila iz članka
53. stavka 2. ZEK-a

Prijedlog za javnu raspravu

Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije

SADRŽAJ

1. Sažeti pregled dokumenta	1
2. Uvod	3
2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije	3
2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama	4
2.3. Odnos prema drugim zakonima	6
2.4. Kronološki slijed aktivnosti.....	6
3. Trenutni status operatora sa znatnijom tržišnom snagom vezano uz najmanji skup iznajmljenih vodova	10
4. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta	12
5. Određivanje granica mjerodavnog tržišta za potrebe provođenja Testa tri mjerila	13
5.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga	13
5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje	14
5.1.2. Zamjenjivost na strani ponude	22
5.1.3. Zaključak o dimenziji usluga.....	22
5.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji	22
5.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta.....	23
6. Test tri mjerila na tržištu maloprodaje iznajmljenih vodova	24
6.1. Prvo mjerilo: prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode	24
6.1.1. Strukturne zapreke ulaska na tržište	25
6.1.2. Pravne ili regulatorne zapreke ulaska na tržište	26
6.2. Drugo mjerilo: struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira.....	27
6.3. Treće mjerilo: primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu	30
6.4. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o utvrđivanju je li mjerodavno tržište maloprodaje iznajmljenih vodova, podložno prethodnoj regulaciji	32

1. Sažeti pregled dokumenta

HAKOM¹ je nacionalna regulatorna agencija za obavljanje regulatornih i drugih poslova u okviru djelokruga i nadležnosti određenih ZEK²-om. U okviru svojih nadležnosti, HAKOM je zadužen za područje tržišnog natjecanja u elektroničkim komunikacijama te sukladno članku 53. stavku 1. i stavku 2. ZEK-a utvrđuje odlukom mjerodavna tržišta podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji, vodeći računa o mjerodavnoj Preporuci Europske komisije iz članka 52. stavka 6. ZEK-a.

Na temelju članka 53. stavka 2. ZEK-a, HAKOM je odredio operatore koji su obvezni dostaviti podatke potrebne za provođenje Testa tri mjerila na tržištu najmanjeg skupa iznajmljenih vodova kako bi utvrdio je li to mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji. Naime, navedeno tržište nije dio mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, što znači da je potrebno provesti Test tri mjerila kako bi se utvrdilo je li tržište podložno prethodnoj regulaciji.

HAKOM je, u provedbi postupaka iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, osobito vodio računa o primjeni mjerodavnih Smjernica Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge³.

Ukoliko utvrdi da određeno mjerodavno tržište nije podložno prethodnoj regulaciji, HAKOM donosi odluku o ukidanju svih prethodno određenih regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom te ne određuje nove regulatorne obveze.

Smisao procesa određivanja granica mjerodavnog tržišta je utvrditi ograničenja, odnosno prepreke s kojima se na tržištu suočavaju operatori elektroničkih komunikacijskih mreža. U procesu određivanja mjerodavnog tržišta, odnosno granica samog tržišta, HAKOM je odredio dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju te na temelju rezultata provedene analize zamjenjivosti zaključio kako je tržište najmanjeg skupa potrebno proširiti na način da se definira tržište maloprodaje iznajmljenih vodova koje se sastoji od analognih iznajmljenih vodova i digitalnih iznajmljenih vodova neovisno o prijenosnoj tehnologiji, i to bez obzira na prijenosni kapacitet pojedinog iznajmljenog voda i prijenosni medij. HAKOM određuje da je mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji za tržište najmanjeg skupa iznajmljenih vodova nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

Nakon što je odredio granice mjerodavnog tržišta, HAKOM je proveo postupak analize tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a, pri čemu prva dva mjerila nisu zadovoljena, a s obzirom na to da HAKOM nije uočio trenutne ni potencijalne nedostatke na tržištu koji bi zahtijevali prethodnu regulaciju o trećem mjerilu nije moguće donijeti zaključak.

¹ Hrvatska agencija za poštu i elektroničke komunikacije

² Zakon o elektroničkim komunikacijama NN 73/08, 90/11, 133/12 i 80/13

³ OJ C 165/6; 11. srpnja 2002. godine

U skladu s dobivenim rezultatima, Vijeće HAKOM-a⁴ je 18. prosinca 2013. godine donijelo prijedlog odluke kojim se utvrđuje da tržište maloprodaje iznajmljenih vodova nije podložno prethodnoj regulaciji te se trgovačkom društvu Hrvatski Telekom d.d., u skladu s člankom 56. stavkom 1. ZEK-a, ukidaju sve prethodno određene regulatorne obveze kao operatoru sa znatnijom tržišnom snagom vezano uz minimalnu ponudu telekomunikacijskih vodova za iznajmljivanje koje su mu bile određene prema ZOT-u.⁵ Sastavni dio prijedloga odluke je dokument „*Tržište maloprodaje iznajmljenih vodova – Prijedlog Testa tri mjerila*“.

S obzirom da navedena odluka može imati znatniji utjecaj na mjerodavno tržište, Vijeće HAKOM-a smatra opravdanim provesti javnu raspravu predviđenu u članku 22. ZEK-a kako bi se svim zainteresiranim stranama omogućilo davanje mišljenja, primjedaba i prijedloga u vezi s predloženim mjerama.

Sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a HAKOM je zatražio mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja. Mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja o načinu na koji je HAKOM odredio mjerodavno tržište bit će sastavni dio ovog dokumenta.

⁴ Vijeće Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije

⁵ Zakon o telekomunikacijama (NN 122/03, 158/03, 60/04 i 70/05) koji je u Republici Hrvatskoj bio na snazi do 30. lipnja 2008. godine, a temeljio se na regulatornom okviru iz 1998. godine. Navedeni Zakon prepoznavao je 4 mjerodavna tržišta: tržište usluga nepokretnih javnih telefonskih mreža, tržište međusobnog povezivanja, tržište iznajmljenih telekomunikacijskih vodova i tržište javne govorne usluge u pokretnim telekomunikacijskim mrežama.

2. Uvod

2.1. Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije

Europska komisija je u ožujku 2002. godine usvojila četiri direktive koje predstavljaju Regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga, a peta direktiva, koja također predstavlja Regulatorni okvir, usvojena je u listopadu 2002. godine. Prethodno navedene direktive su sljedeće:

- Direktiva 2002/19/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o pristupu i međusobnom povezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajućih dodatnih usluga („*Direktiva o pristupu*“);
- Direktiva 2002/20/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o ovlaštenju na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga („*Direktiva o ovlaštenju*“);
- Direktiva 2002/21/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Okvirna direktiva*“);
- Direktiva 2002/22/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Direktiva o univerzalnoj usluzi*“);
- Direktiva 2002/58/EC Europskog parlamenta i Vijeća o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru („*Direktiva o privatnosti u elektroničkim komunikacijama*“).

Namjera direktiva Europske komisije jest promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija u svim članicama Europske unije. Europska komisija je 2009. godine usvojila dvije direktive kojima se mijenja i dopunjuje regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga te uredbu o osnivanju BEREC-a:

- Direktiva 2009/140/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. godine o izmjenama i dopunama Direktive 2002/21/EZ o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge, Direktive 2002/19/EZ o pristupu i međupovezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajuće opreme, te Direktive 2002/20/EZ o ovlaštenjima na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga;
- Direktiva 2009/136/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenog 2009. godine o izmjenama Direktive 2002/22/EC o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge i Direktive 2002/58/EC o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru;
- Uredba 1211/2009 o osnivanju posebnog tijela europskih regulatora za elektroničke komunikacije i njegovog Ureda (BEREC) koja ima snagu zakona u državama članicama i neposredno je primjenjiva (proces implementacije u nacionalna zakonodavstva bio je određen do 25. svibnja 2011.) dok u odnosu na Republiku Hrvatsku smjernice su sastavni dio pravne stečevine Europske unije s kojom je potrebno uskladiti nacionalno zakonodavstvo, a uredba će biti neposredno primjenjiva primitkom u članstvo EU.

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila Preporuku (2007/879/EC) od 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji.⁶

Na temelju navedene Preporuke o mjerodavnom tržištima, postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila) te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije. Intencija Preporuke o mjerodavnim tržištima je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija na način da isti proizvodi i usluge budu predmet analize tržišta u svim članicama Europske unije. Međutim, nacionalna regulatorna tijela članica su ovlaštena i sama utvrditi da su pojedina tržišta, koja se razlikuju od popisa tržišta iz važeće Preporuke, podložna prethodnoj regulaciji, a ovisno o prilikama u svakoj pojedinoj zemlji, ali uz uvjet da se dokaže da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

2.2. Zakon o elektroničkim komunikacijama

Sve prethodno spomenute direktive implementirane su u hrvatsko zakonodavstvo kroz ZEK kojim se, između ostalog, propisuju uvjeti obavljanja elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. HAKOM, primjenom odredaba ZEK-a, osigurava uvjete za djelotvorno tržišno natjecanje, odnosno omogućava jednake uvjete za sve operatore koji djeluju na tržištima elektroničkih komunikacija.

U provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, HAKOM osobito vodi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije (2007/879/EC) od 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji i o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.

Osnovni je cilj postupka analize tržišta utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu. Na temelju rezultata provedene analize ili Testa tri mjerila bit će određene, zadržane, izmijenjene ili ukinute regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a.

Regulatorni okvir iz 2002. godine, koji je implementiran u zemljama Europske unije i u hrvatskom zakonodavstvu kroz ZEK, propisuje postupak analize tržišta na način kako slijedi:

1. *Utvrđivanje mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji u skladu s člankom 53. ZEK-a.*

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila Preporuku od 11. veljače 2003. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji. Navedena mjerodavna Preporuka sadržavala je 18 tržišta koja su bila podložna prethodnoj regulaciji

⁶ OJ L 344/65; 28. prosinca 2007. godine

što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Prethodna Preporuka o mjerodavnim tržištima zamijenjena je usvajanjem nove Preporuke od 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji, na način da umjesto prvotnih 18 mjerodavnih tržišta postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji. Tržišta koja nisu sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, nacionalna regulatorna tijela i dalje mogu regulirati, ukoliko dokažu da su na tim tržištima zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

Sukladno članku 52. stavku 6. ZEK-a propisano je da će, u provedbi postupka utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, HAKOM osobito voditi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima.

U skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a, HAKOM može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode;
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira;
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanja nedostataka na tržištu.

S obzirom da su obveze operatoru sa znatnijom tržišnom snagom vezano uz minimalnu ponudu telekomunikacijskih vodova za iznajmljivanje bile određene ZOT-om, a tržište najmanjeg skupa iznajmljenih vodova nije sastavni dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima, HAKOM može prethodno regulirati navedeno tržište jedino u slučaju da su istodobno zadovoljena tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a.

U slučaju da su zadovoljena prethodno navedena tri mjerila, HAKOM će provesti postupak analize tržišta sukladno ZEK-u.

2. *HAKOM provodi analizu tržišta koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu u svrhu ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na tom mjerodavnom tržištu u skladu s člankom 54. ZEK-a i člankom 55. ZEK-a.*

U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta, prema članku 54. ZEK-a, HAKOM utvrđuje dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage, sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge, te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Po određivanju mjerodavnog tržišta, HAKOM će, u suradnji s Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja, ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na tom tržištu.

Nakon ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na tom tržištu HAKOM će, u slučaju nedostatka djelotvornog tržišnog natjecanja, a sukladno članku 55. ZEK-a, procijeniti postoji li na tom mjerodavnom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom ili operatori sa zajedničkom značajnom tržišnom snagom.

- 3. Ukoliko kroz analizu tržišta utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, HAKOM će u skladu s člankom 56. ZEK-a, donijeti odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu, kojom će svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu iz članka 58. do 65. ZEK-a.*

U slučaju da nisu zadovoljena sva tri mjerila, HAKOM će ukinuti regulatorne obveze operatorima koji su imali status operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu.

- 4. Odluku u navedenom postupku, HAKOM je prethodno obavezan notificirati Europskoj komisiji.*

2.3. Odnos prema drugim zakonima

Sukladno članku 6. stavku 4. ZEK-a, HAKOM osobito surađuje s AZTN-om⁷. AZTN je pravna osoba s javnim ovlastima koja samostalno i neovisno obavlja poslove u okviru djelokruga i nadležnosti određenih Zakonom o zaštiti tržišnog natjecanja⁸ i Zakonom o državnim potporama⁹ za što odgovara Hrvatskom saboru.

Praksa je HAKOM-a u postupku analize tržišta, a sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a, zatražiti mišljenje AZTN-a na prijedlog odluke o određivanju mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom. U okviru suradnje s AZTN-om, HAKOM od AZTN-a zahtijeva mišljenje ili predlaže pokretanje postupka pred AZTN-om u svim slučajevima sprečavanja, ograničavanja ili narušavanja tržišnog natjecanja, u skladu s posebnim zakonom kojim je uređena zaštita tržišnog natjecanja.

2.4. Kronološki slijed aktivnosti

Vijeće HAKOM-a je, na sjednicama održanim 11. i 18. listopada 2013. godine, donijelo Odluke¹⁰ kojima su određeni operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za utvrđivanje tržišta najmanjeg skupa iznajmljenih vodova.

S ciljem prikupljanja svih potrebnih podataka, HAKOM je na temelju vlastitih pretpostavki izradio jedinstveni upitnik za operatore koji su pri HAKOM-u registrirani za davanje usluge najma mreže i vodova. Navedenim upitnikom prikupljaju se podaci za razdoblje od prvog

⁷ Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja

⁸ „Narodne novine“, broj 79/09

⁹ „Narodne novine“, broj 140/05

¹⁰ Klasa: UP/I-344-01/13-03/02, Ur.broj: 376-11/JB-13-1 (PP), Ur.broj: 376-11/JB-13-2 (PP)

polugodišta 2010. godine do prvog polugodišta 2013. godine. Nadalje, navedeni upitnik sadrži sve potrebne podatke za provođenje postupaka iz članka 53. stavka 2. ZEK-a i članka 54. ZEK-a.

HAKOM je 11. i 18. listopada 2013. godine, a sukladno odluci Vijeća HAKOM-a operatorima koji pružaju uslugu najma mreže ili vodova poslao upitnik te odredio rok dostave ispunjenog upitnika, u pisanom i elektroničkom obliku, do 6. odnosno 13. studenoga 2013. godine. Operatori su dostavili podatke kako je navedeno u tablici 1.

Tablica 1. Zaprimanje upitnika - po operatoru

Red. broj	NAZIV OPERATORA	Datum primitka ispunjenog upitnika
1.	3t. cable d.o.o.	14. studenoga 2013. **
2.	AKTON d.o.o.	6. studenoga 2013.
3.	ALTUS INFORMACIJSKE TEHNOLOGIJE d.o.o.	22. listopada 2013.
4.	AMIS TELEKOM d.o.o.	6. studenoga 2013.
5.	AT&T HRVATSKA d.o.o.	23. listopada 2013.
6.	B.NET HRVATSKA d.o.o.	6. studenoga 2013.
7.	BT NET d.o.o.	4. studenoga 2013. *
8.	CENTAR MREŽNIH TEHNOLOGIJA d.o.o.	21. studenoga 2013. *
9.	CROATEL d.o.o.	22. listopada 2013. *
10.	DATATIERS d.o.o.	22. studenoga 2013. *
11.	ELEKTRO IMBER d.o.o.	4. studenoga 2013.
12.	ENTITAS d.o.o.	13. studenoga 2013.*
13.	Felikitas d.o.o.	30. listopada 2013. *
14.	FRISD d.o.o.	17. listopada 2013. *
15.	H1 TELEKOM d.d.	6. studenoga 2013.
16.	HRVATSKA ELEKTROPRIVREDA d.d.	21 studenoga 2013.
17.	HT d.d.	11. studenoga 2013.***
18.	HŽ INFRASTRUKTURA d.o.o.	5. studenoga 2013.**
19.	IBM HRVATSKA d.o.o.	31. listopada 2013. *
20.	INFO PROGRES d.o.o.	22. listopada 2013. *
21.	INFRASTRUKTURA d.o.o.	6. studenoga 2013.
22.	INTERSAT TELEKOMUNIKACIJE d.o.o.	21. studenoga 2013. *
23.	ISKON Internet d.d.	13. studenoga 2013.***
24.	IT SOFT d.o.o.	13. studenoga 2013.
25.	IT TEL d.o.o.	nije dostavio
26.	JetStream Hrvatska d.o.o.	6. studenoga 2013.
27.	JOSHUA D.O.O.	nije dostavio
28.	K3 KETER TELEKOM d.o.o.	30. listopada 2013. *
29.	KING ICT d.o.o.	21. listopada 2013. *

30.	KRK SISTEMI d.o.o.	21. studenoga 2013.**
31.	Level 3 Komunikacijske Usluge d.o.o.	nije dostavio
32.	MAGIC NET d.o.o.	6. studenoga 2013.
33.	METRONET d.o.o.	6. studenoga 2013.
34.	METRONET TELEKOMUNIKACIJE d.d.	6. studenoga 2013.
35.	MULTIMEDIJA KC d.o.o.	21. studenoga 2013.*
36.	ODAŠILJAČI I VEZE d.o.o.	11. studenoga 2013.
37.	OPTIKA KABEL TV d.o.o.	18. studenoga 2013.
38.	OPTIMA OSN INŽENJERING d.o.o.	21. listopada 2013.*
39.	OT - OPTIMA TELEKOM d.d.	6. studenoga 2013.
40.	Pan Telekom d.o.o.	nije dostavio
41.	PODATKOVNI CENTAR KRIŽ d.o.o.	nije dostavio
42.	PONDI d.o.o.	21. studenoga 2013.*
43.	PONIKVE d.o.o.	21. studenoga 2013.**
44.	POSLOVNE ZONE PETRINJA d.o.o.	25. studenoga 2013.*
45.	PRO-PING d.o.o.	3. studenoga 2013.*
46.	SEDMI ODJEL d.o.o.	13. studenoga 2013.
47.	SELEC d.o.o.	15. studenoga 2013.*
48.	SIOL d.o.o.	7. studenoga 2013.*
49.	SOKOL d.o.o.	13. studenoga 2013.**
50.	SurfMedia d.o.o.	nije dostavio
51.	TELCOMPACT d.o.o.	21. listopada 2013.*
52.	TELE2 d.o.o.	28. listopada 2013.*
53.	TELUR d.o.o.	31. listopada 2013.*
54.	TENELLUS d.o.o.	22. studenoga 2013.*
55.	TERRAKOM d.o.o.	6. studenoga 2013.
56.	UNIVERZALNE TELEKOMUNIKACIJE d.d.	nije dostavio
57.	VIPnet d.o.o.	6. studenoga 2013.
58.	VIPnet usluge d.o.o.	6. studenoga 2013.
59.	VOCALIS d.o.o.	11. studenoga 2013.*
60.	VOX MUNDI d.o.o.	22. studenoga 2013.
61.	ZAGREBAČKI HOLDING d.o.o. PODRUŽNICA ZAGREBAČKI DIGITALNI GRAD	17. listopada 2013.*
62.	ZoNet d.o.o.	21. studeni 2013.*
63.	ZRAČNA LUKA ZAGREB d.o.o.	nije dostavio

*Operatori su naveli kako ne pružaju navedene usluge.

** Operatori su za upitnik naveli podatke usluge koja se pruža putem svjetlovodne niti bez aktivne opreme (eng. *dark fibre*) ili Wi-fi tehnologije, a iste se ne smatraju uslugom iznajmljenog voda.

*** HT i Iskon su dostavili dopunu podataka - HT 16. prosinca 2013., Iskon 13. prosinca 2013.

Nakon zaprimanja upitnika HAKOM je započeo provođenje Testa tri mjerila na mjerodavnom tržištu najmanjeg skupa iznajmljenih vodova.

3. Trenutni status operatora sa znatnijom tržišnom snagom vezano uz najmanji skup iznajmljenih vodova

U skladu sa ZOT-om, operator sa znatnijom tržišnom snagom je onaj koji ima tržišni udjel veći od 25% na određenom mjerodavnom tržištu. ZOT se temeljio na regulatornom okviru iz 1998. godine koji je propisivao da je tržišni udjel veći od 25% dovoljan za određivanje operatora sa znatnijom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu.

U Republici Hrvatskoj, prema članku 55. stavku 1. ZOT-a, HT je kao operator sa znatnijom tržišnom snagom na tržištu iznajmljenih vodova bio obavezan objaviti minimalnu ponudu telekomunikacijskih vodova za iznajmljivanje. Stoga su predmetom regulacije na maloprodajnoj razini usluge analognih i digitalnih iznajmljenih vodova, odnosno tzv. tradicionalni iznajmljeni vodovi do i uključujući 2 Mbit/s.

Minimalna ponuda telekomunikacijskih vodova za iznajmljivanje HT-a s harmoniziranim značajkama i pripadajućim normama prikazana je u tablici 2.

Tablica 2. Usluge u sklopu Minimalne ponude telekomunikacijskih vodova za iznajmljivanje HT-a

ANALOGNI IZNAJMLJENI TELEKOMUNIKACIJSKI VODOVI	
Vrsta iznajmljenog voda	ETSI preporuka
Širina pojasa za govor standardne kakvoće	2-žično – ETSI EN 300 448 ili 4-žično – ETSI EN 300 451
Širina pojasa za govor poboljšane kakvoće*	2-žično – ETSI EN 300 449 ili 4-žično – ETSI EN 300 452

DIGITALNI IZNAJMLJENI TELEKOMUNIKACIJSKI VODOVI	
Vrsta iznajmljenog voda	ETSI preporuka
64 kbit/s	ETSI EN 300 288 ETSI EN 300 289
2 048 kbit/s – E1 (nestrukturirano)	ETSI EN 300 418 ETSI EN 300 247
2 048 kbit/s – E1 (strukturirano)	ETSI EN 300 418 ETSI EN 300 419

Preporuka o mjerodavnim tržištima iz 2003. godine poznavala je maloprodajno tržište najmanjeg skupa iznajmljenih vodova koje je obuhvaćalo najmanji skup iznajmljenih vodova s harmoniziranim značajkama i pripadajućim normama prema članku 18. Direktive o univerzalnoj usluzi koja je u tom trenutku bila na snazi¹¹, odnosno analogne i digitalne iznajmljene vodove do i uključujući 2 Mbit/s.

¹¹ Članak 18. Direktive o univerzalnoj usluzi je brisan Direktivom 2009/136/EC.

Važeća Preporuka o mjerodavnim tržištima ne prepoznaje mjerodavno tržište najmanjeg skupa iznajmljenih vodova. Naime, Europska komisija smatra da je učinkovitom regulacijom na veleprodajnoj razini moguće osigurati djelotvorno tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini. Tako u Eksplanatornom memorandumu preporuke Europske komisije o tržištima podložnim prethodnoj regulaciji iz 2007. godine¹² u dijelu koji se odnosi na iznajmljene vodove, Europska komisija iznosi mišljenje prema kojem na ovom tržištu, iako je bilo dijelom Preporuke o mjerodavnim tržištima iz 2003. godine, ne postoje prepreke koje bi onemogućile razvoj djelotvornog tržišnog natjecanja. Operatori mogu ponuditi krajnjim korisnicima usluge iznajmljenih vodova na maloprodajnoj razini koristeći veleprodajnu uslugu iznajmljenih vodova pod nediskriminirajućim uvjetima i troškovno usmjerenim cijenama. S obzirom da su regulacijom na veleprodajnoj razini uklonjene sve prepreke za ulazak na maloprodajno tržište iznajmljenih vodova Europska komisija je zaključila kako isto nije podložno prethodnoj regulaciji.

¹² Commission Recommendation on Relevant Product and Service Markets within the electronic communications sector susceptible to ex ante regulation in accordance with Directive 2002/21/EC of the European Parliament and of the Council on a common regulatory framework for electronic communications networks and services

4. Utvrđivanje mjerodavnog tržišta

Na temelju članka 53. stavka 1. ZEK-a, HAKOM utvrđuje mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji, vodeći pritom osobito računa o mjerodavnoj Preporuci Europske komisije iz članka 52. stavka 6. ZEK-a.

Isto tako, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a, HAKOM može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta, osim mjerodavnih tržišta iz Preporuke Europske komisije, podložna prethodnoj regulaciji ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila.

Sukladno članku 53. stavku 1. ZEK-a, Vijeće HAKOM-a je odlukom od 11. listopada 2013. godine i dopunom odluke od 18. listopada 2013. godine odredilo operatore koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za utvrđivanje tržišta:

- ***najmanjeg skupa iznajmljenih vodova***

S obzirom da navedeno tržište nije dio važeće Preporuke o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji, potrebno je provesti Test tri mjerila radi ocjene djelotvornosti tržišnog natjecanja na navedenom tržištu.

5. Određivanje granica mjerodavnog tržišta za potrebe provođenja Testa tri mjerila

U procesu određivanja mjerodavnog tržišta odnosno granica samog tržišta, HAKOM je obvezan odrediti dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju, vodeći pritom osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Pri određivanju mjerodavnog tržišta, odnosno dimenzije usluga i zemljopisne dimenzije, polazi se od utvrđivanja zamjenjivosti ponude i zamjenjivosti potražnje. Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje utvrđuju se usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. Zamjenska usluga je svaka usluga koja s obzirom na svoja svojstva, cijenu, namjenu i navike korisnika može zamijeniti drugu uslugu i na taj način zadovoljiti istorodnu potrebu korisnika. S druge strane, zamjenjivost na strani ponude ukazuje na spremnost operatora da u kratkom, odnosno srednjem roku, ponudi istovjetnu uslugu bez izlaganja dodatnim troškovima.

Za razliku od potencijalne konkurencije, kod zamjenjivosti na strani ponude aktivni operator odmah reagira na povećanje cijene. Naime, potencijalni konkurenti trebaju više vremena kako bi počeli nuditi istovjetnu uslugu na tržištu. Nadalje, u slučaju postojanja zamjenjivosti na strani ponude već aktivni operatori se ne izlažu dodatnim troškovima, a ulazak potencijalnih konkurenata podrazumijeva značajne nenadoknadive troškove (eng. *sunk cost*).

Jedan od načina kojim je moguće procijeniti postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje, jest primjena testa hipotetskog monopola (hipotetsko povećanje cijene). Sukladno navedenom testu, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5% do 10%.

5.1. Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

Maloprodajnom uslugom iznajmljenog voda za potrebe ovog dokumenta smatra se elektronička komunikacijska usluga kojom se dodjeljuje trajni pristup/veza između dvije priključne točke (lokacije) iste ili različitih elektroničkih komunikacijskih mreža s odgovarajućim sučeljima, bez mogućnosti prospajanja (komutacije), pri čemu je iznajmljeni vod dodijeljen krajnjem korisniku za isključivo korištenje te mu omogućava zajamčeni simetričan prijenosni kapacitet i istovremeno prenošenje informacija (npr. govora, podataka, slike itd.).

Maloprodajna usluga iznajmljenog voda namijenjena je uglavnom poslovnim subjektima koji navedenu uslugu koriste za povezivanje vlastitih podružnica i povezivanje s javnim internetom, a čija se poslovna komunikacija temelji na potrebi stalne prisutnosti na internetu kao i prijenosa podataka velikim brzinama. Prednosti pristupa stalnim vodom su velika brzina, sigurnost, maksimalna pouzdanost, istodobni pristup internetu za veći broj korisnika te mogućnost stalnog priključenja vlastitoga računalnog sustava na internet.

Slijedom navedenog, osnovne funkcionalne karakteristike iznajmljenih vodova su sljedeće:

- pružanje stalnog prijenosnog kapaciteta između dvije točke (u istoj ili različitim mrežama);
- ne uključuje komutaciju ili usmjeravanje (eng. *routing*) kontrolirano od krajnjeg korisnika;
- omogućuje zajamčeni, dedikirani, transparentni i simetrični prijenosni kapacitet;
- pružanje zajamčene kvalitete prijenosnog kapaciteta.

Iako su navedene karakteristike voda uzete u obzir kao polazište za određivanje dimenzije usluga, prilikom utvrđivanja granica tržišta potrebno je razmotriti sve usluge koje krajnji korisnici smatraju zamjenjivima usluzi iznajmljenih vodova.

5.1.1. Zamjenjivost na strani potražnje

Učinci zamjenjivosti na strani potražnje na maloprodajnoj razini predstavljaju učinke zamjenjivosti javno ponuđenih elektroničkih komunikacijskih usluga na mjerodavnom tržištu zbog kojih korisnici mogu radi povećanja cijene jedne usluge početi koristiti drugu uslugu ili druge zamjenjive usluge kod ostalih operatora na mjerodavnom tržištu. Drugim riječima, zamjenjivost na strani potražnje događa se u trenutku kada korisnik određene usluge prelazi na druge zamjenjive usluge kao odgovor na relativno povećanje cijene usluge koju koristi.

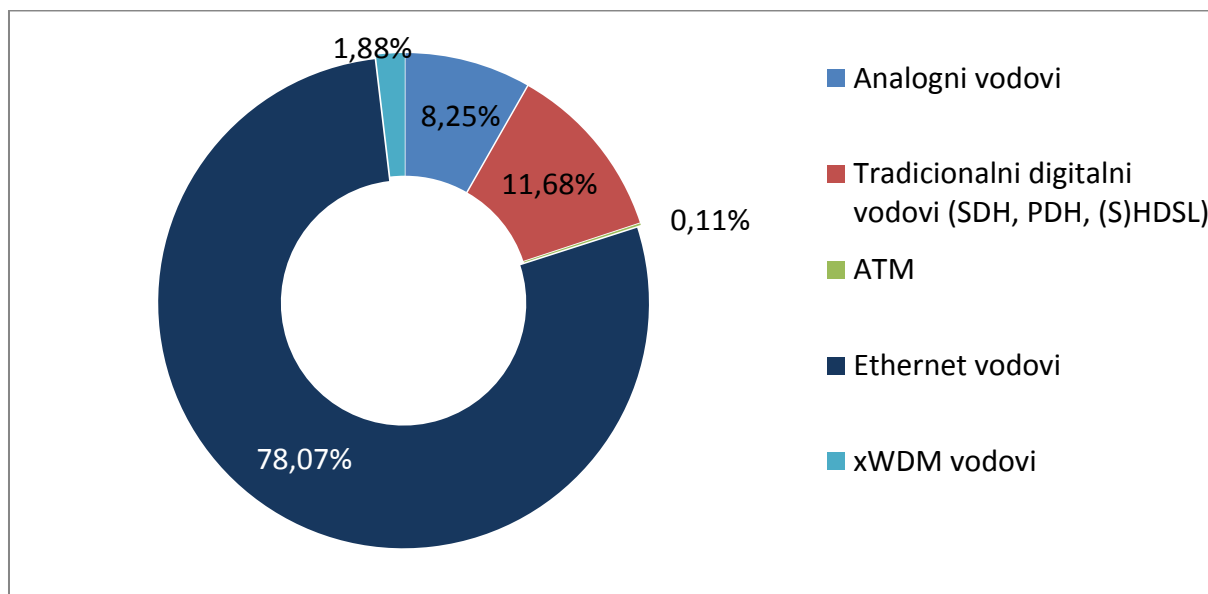
U teoriji, ako operator koji nudi uslugu poveća cijenu te usluge korisnici su u mogućnosti prijeći na zamjenske usluge te operatora koji je povisio cijenu svojih usluga prisiliti da cijene vrati na prethodnu razinu iz razloga što će u suprotnom početi gubiti korisnike, a samim time i tržišni udjel. Što je zamjenjivost na strani potražnje jače izražena, operatori su više ograničeni u mogućnosti da povise cijenu usluga koje nude svojim korisnicima.

Iako su do sada na maloprodajnoj razini bili regulirani samo analogni i tradicionalni digitalni vodovi do i uključujući 2 Mbit/s kao dio najmanjeg skupa iznajmljenih vodova, potrebno je razmotriti postoje li zamjenske usluge najmanjem skupu iznajmljenih vodova s obzirom da prema podacima iz upitnika krajnji korisnici sve više koriste i iznajmljene vodove koji ne ulaze u opseg najmanjeg skupa.

Nadalje, pri definiranju usluge iznajmljenog voda Europska komisija priznaje načelo tehnološke neutralnosti. S obzirom da se u Eksplanatornom memorandumu preporuke Europske komisije o tržištima podložnim prethodnoj regulaciji iz 2007. godine navodi kako nacionalna regulatorna tijela pri određivanju tržišta trebaju analizirati zamjenjivost usluga koje se pružaju putem različitih tehnologija, HAKOM će kao polazište u obzir uzeti načelo tehnološke neutralnosti.

Prema podacima iz upitnika, u Republici Hrvatskoj je na kraju prvog polugodišta 2013. godine najzastupljenija usluga iznajmljenog voda na maloprodajnoj razini bila realizirana putem prijenosnih tehnologija prospajanja paketa, i to najviše putem Ethernet prijenosne tehnologije čiji udio iznosi 78%. Osim Ethernet prijenosne tehnologije, na tržištu su zastupljeni i tradicionalni digitalni vodovi (SDH, PDH S(HDSL)), analogni vodovi, ATM vodovi i xWDM vodovi.

Slika 1. Podjela prema tehnologijama na kraju prvog polugodišta 2013.

Nadalje, prema podacima iz upitnika, u razdoblju od prvog polugodišta 2010. do prvog polugodišta 2013. godine smanjio se broj analognih iznajmljenih vodova na maloprodajnoj razini i to za 51%, dok se broj tradicionalnih digitalnih iznajmljenih vodova¹³ smanjio za 27%.

Krajnji korisnici sve više zamjenjuju usluge najmanjeg skupa iznajmljenih vodova tradicionalnim digitalnim vodovima viših prijenosnih kapaciteta, kao i uslugama upravljanog prijenosa podataka/iznajmljenog voda putem prospajanja paketa.

Nadalje, na maloprodajnoj razini se pružaju usluge iznajmljenih vodova različitih prijenosnih kapaciteta, te je potrebno utvrditi jesu li različiti prijenosni kapaciteti sastavni dio istog tržišta.

Isto tako, manji poslovni korisnici mogu koristiti asimetrične usluge prijenosa podataka. Stoga je HAKOM u nastavku promatrao i zamjenjivost navedenih usluga u odnosu na najmanji skup iznajmljenih vodova.

Uzevši u obzir da iznajmljeni vod može biti unutar Republike Hrvatske ili s odredištem u drugoj državi, potrebno je razmotriti smatraju li se navedene vrste iznajmljenih vodova zamjenskim uslugama.

Stoga je HAKOM promatrajući zamjenjivost na strani potražnje na maloprodajnoj razini kao osnovu za određivanja granica maloprodajnog tržišta prepoznao sljedeća pitanja:

1. smatraju li se **usluge upravljanog prijenosa podataka/iznajmljenog voda putem prospajanja paketa** zamjenskom uslugom najmanjem skupu iznajmljenih vodova,
2. smatraju li se **iznajmljeni vodovi različitih prijenosnih kapaciteta** sastavnim dijelom istog mjerodavnog tržišta,

¹³ iznajmljeni vodovi putem PDH, SDH ili (S)HDSL prijenosne tehnologije

3. smatraju li se **iznajmljeni vodovi putem xWDM prijenosne tehnologije** zamjenskom uslugom najmanjem skupu iznajmljenih vodova
4. smatraju li se **asimetrične usluge prijenosa podataka** sastavnim dijelom istog mjerodavnog tržišta,
5. smatraju li se **nacionalni iznajmljeni vodovi** i **međunarodni iznajmljeni vodovi** sastavnim dijelom istog mjerodavnog tržišta.

5.1.1.1. Usluge upravljanog prijenosa podataka/iznajmljenog voda putem prijenosne tehnologije prospajanja paketa

Na maloprodajnoj razini, u razdoblju obuhvaćenom upitnicima, usluge upravljanog prijenosa podataka/iznajmljenog voda putem prospajanja paketa pružaju se putem sljedećih tehnologija:

- Ethernet prijenosna tehnologija,
- ATM prijenosna tehnologija.

Ethernet prijenosna tehnologija se zbog brzog tehnološkog razvoja, raširenosti i povoljnih cijena sve više pojavljuje kao standardna tehnologija za širokopojasne mreže.

Pod uslugom iznajmljenih vodova putem Ethernet prijenosne tehnologije (Ethernet vodovi) HAKOM smatra iznajmljene vodove između dvije priključne točke (točka-točka) s Ethernet sučeljima kojim se dodjeljuje trajni zajamčeni simetrični transparentni prijenosni kapacitet.¹⁴

Putem Ethernet tehnologije moguće je pružiti podatkovne usluge iste kakvoće, istih, pa čak i većih prijenosnih brzina te je moguća šira ponuda prijenosnih kapaciteta u odnosu na tradicionalne iznajmljene vodove. Stoga HAKOM smatra kako Ethernet vodovi omogućavaju istu, u nekim segmentima i bolju, funkcionalnost u odnosu na tradicionalne digitalne vodove. Nadalje, ako se gleda cjenovna strana usluge, Ethernet vodovi se nude po nižim cijenama u odnosu na tradicionalne digitalne vodove usporedivih prijenosnih brzina, iz razloga što se postiže veća efikasnost u Ethernet prijenosnoj mreži s obzirom da nema jedinstvene fizičke mreže. Isto tako, trošak zamjene tradicionalnih digitalnih vodova Ethernet vodovima je relativno nizak, te se u određenim slučajevima radi samo o zamjeni sučelja na oba kraja iznajmljenog voda. S druge strane, zajamčena kakvoća koju osiguravaju Ethernet vodovi nešto je niža od kakvoće koju pružaju tradicionalni digitalni vodovi zbog zahtjevnih parametara kvalitete koje ETSI preporuka propisuje za tradicionalne digitalne vodove. Međutim, HAKOM smatra kako Ethernet vodovi mogu osigurati dovoljnu kvalitetu usluge u odnosu na tradicionalne digitalne vodove, što su prepoznali i krajnji korisnici s obzirom da je usluga iznajmljenih vodova putem Ethernet prijenosne tehnologije najzastupljenija na maloprodajnoj razini.

Također, Ethernet vodovi pojedinih operatora se pružaju po „best effort“ principu. S obzirom da značajan broj korisnika koristi navedene vodove, HAKOM je zaključio kako ih krajnji korisnici smatraju zamjenjivim Ethernet vodovima koji se pružaju sa zajamčenim kapacitetom.

¹⁴ neovisno o tehnologiji koja se koristi u jezgrenoju mreži (MPLS, SDH ili dr.).

S obzirom da se najmanji skup iznajmljenih vodova sastoji od analognih i digitalnih vodova do i uključujući 2 Mbit/s, prilikom razmatranja jesu li Ethernet vodovi zamjenske usluge uslugama iz najmanjeg skupa, HAKOM je uspoređivao Ethernet vodove onih prijenosnih kapaciteta (brzina) koje su usporedive s prijenosnim kapacitetima koje omogućavaju usluge iz najmanjeg skupa.

Promatrajući analogne iznajmljene vodove¹⁵, Ethernet vodovi omogućuju veću fleksibilnost pri pružanju usluga jer omogućuju brzine prijenosa podataka veće od 64 kbit/s dok su analogni iznajmljeni vodovi prvenstveno namijenjeni za prijenos govora, no podržavaju i prijenos podataka manjih brzina, između 40 i 50 kbit/s korištenjem modema. Prema podacima iz upitnika vidljivo je kako broj analognih iznajmljenih vodova značajno i stalno opada, pri čemu krajnji korisnici sve više koriste nove prijenosne tehnologije za realizaciju usluge iznajmljenog voda, između ostalog zbog nižih troškova.

S obzirom da krajnji korisnici zamjenjuju analogne iznajmljene vodove novim prijenosnim tehnologijama, HAKOM smatra Ethernet vodove zamjenskom uslugom analognim vodovima.

Nadalje, dio najmanjeg skupa iznajmljenih vodova su i tradicionalni digitalni vodovi¹⁶ do i uključujući 2 Mbit/s čiji se udio smanjuje u promatranom razdoblju.

Slijedom navedenog, a s obzirom na povećanu potražnju za Ethernet vodovima na maloprodajnom tržištu iznajmljenih vodova te uzevši u obzir načelo tehnološke neutralnosti, HAKOM smatra opravdanim proširiti granice tržišta najmanjeg skupa iznajmljenih vodova na način da se Ethernet vodovi uključe u definiciju tržišta, bez obzira pružaju li se po „best effort“ principu ili sa zajamčenim kapacitetom.

ATM tehnologija omogućava prijenos govora, podataka i videa s kraja na kraj mreže. U ATM mreži nekoliko izvora koristi zajednički prijenosni link, ali se pri tome podaci iz pojedinih izvora statistički multipleksiraju na link. ATM tehnologija je asinkrona tehnologija što znači da podaci dolaze u bilo kojem trenutku vremena (ćelije unutar pojedinih veza mogu se pojavljivati u nepravilnim vremenskim intervalima). ATM ćelije dolaze na odredište po istom redoslijedu po kojem su i poslane iz izvora. ATM je spojna tehnika komuniciranja¹⁷ što znači da se prije svakog slanja podataka mora uspostaviti veza između izvora i odredišta, a po završetku prijenosa ta se veza raskida.

HT na maloprodajnoj razini pruža uslugu upravljivog TDM-a koja predstavlja simetričnu uslugu realiziranu putem ATM mreže, kojom se uvijek povezuju samo dvije priključne točke ATM mreže uz garantiranu kvalitetu prijenosa. Brzine navedenih vodova su od 32 kbit/s do 2048 kbit/s.

¹⁵ Analogni iznajmljeni vodovi su stalni vodovi s analognim dvožičnim sučeljem kojima se omogućuje prijenos podataka ili telefonskog signala iako su prvenstveno namijenjeni za prijenos telefonskog signala, analogni iznajmljeni vodovi mogu se koristiti i za prijenos podataka bez pretjerane degradacije. Analogni iznajmljeni vodovi mogu biti dvožično i četverožično standardne kvalitete. HT je u upitniku dostavio da pruža i uslugu analognog iznajmljenog voda šesterožično standardne kvalitete.

¹⁶ Pod pojmom tradicionalni digitalni iznajmljeni vodovi HAKOM smatra uslugu iznajmljenih vodova izvedenu putem PDH, SDH ili (S)HDSL prijenosne tehnologije.

¹⁷ eng. *Connection Oriented*

Usluge upravljanog prijenosa podataka temeljem ATM prijenosne tehnologije koriste se u zanemarivoj količini, međutim promatrajući funkcionalne i cjenovne karakteristike navedene usluge u odnosu na usluge iz najmanjeg skupa iznajmljenih vodova, HAKOM smatra navedenu uslugu zamjenjivu uslugama iz najmanjeg skupa.

Stoga, uzevši u obzir načelo tehnološke neutralnosti, HAKOM smatra opravdanim proširiti granice tržišta najmanjeg skupa iznajmljenih vodova na način da se iznajmljeni vodovi putem ATM prijenosne tehnologije uključe u definiciju tržišta.

Nadalje, krajnji korisnici sve više koriste usluge virtualnih privatnih mreža (VPN usluge)¹⁸. Potrebno je naglasiti kako HAKOM ne smatra samu VPN uslugu zamjenjivom uslugom usluzi iznajmljenog voda, već se razmatra zamjenjivost digitalnih vodova putem kojih se realizira VPN usluga, a koji zadovoljavaju osnovne karakteristike iznajmljenih vodova, uključujući i vodove koji se pružaju po „best effort“ principu.

Slijedom svega navedenog, HAKOM je zaključio kako u definiciju tržišta ulaze analogni i digitalni vodovi neovisno o prijenosnoj tehnologiji.

5.1.1.2. Zamjenjivost različitih prijenosnih kapaciteta usluge iznajmljenih vodova

U razdoblju obuhvaćenom upitnicima u Republici Hrvatskoj koristile su se prijenosne brzine usluge iznajmljenih vodova na maloprodajnoj razini u sljedećim rasponima ovisno o tehnologiji:

- putem Ethernet prijenosne tehnologije – od 64 kbit/s do 10 Gbit/s,
- putem tradicionalnih digitalnih iznajmljenih vodova – od 64 kbit/s do 155 Mbit/s,
- putem ATM tehnologije – od 64 kbit/s do 2 Mbit/s,
- putem xWDM tehnologije¹⁹ – od 1 Gbit/s do 10 Gbit/s.

S obzirom na to da se na maloprodajnoj razini pružaju usluge iznajmljenih vodova različitih prijenosnih kapaciteta, potrebno je utvrditi jesu li različiti prijenosni kapaciteti sastavni dio istog tržišta. Po mišljenju HAKOM-a zamjenjivost kapaciteta iznajmljenih vodova moguće je promatrati kroz funkcionalnu i cjenovnu zamjenjivost.

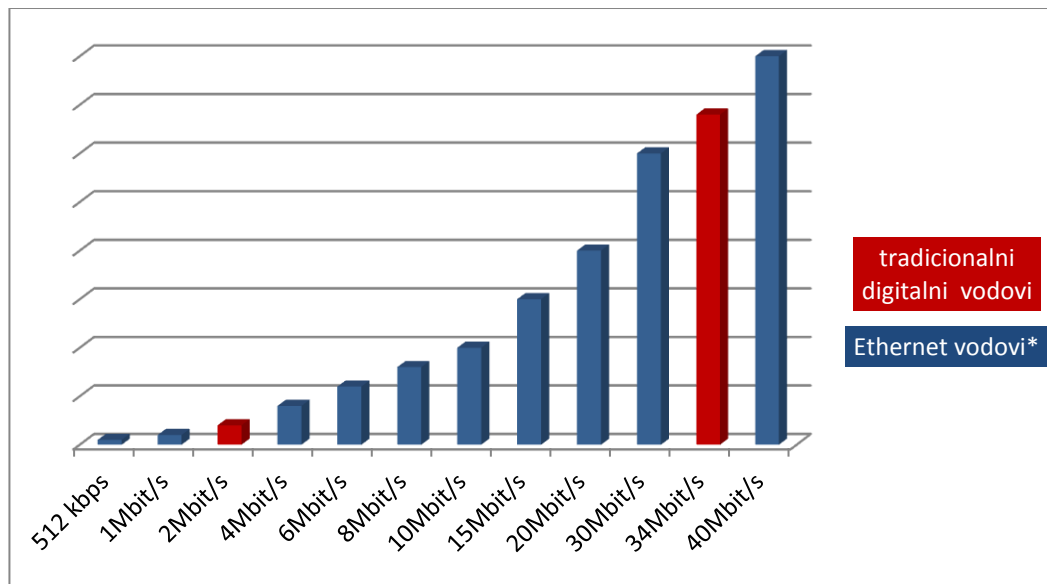
Zbog značajnih razlika u cijeni između iznajmljenih vodova nižih i viših prijenosnih kapaciteta ne postoji izravna zamjenjivost između iznajmljenih vodova nižih i viših prijenosnih kapaciteta. Međutim, potrebno je utvrditi postoji li neprekinuti lanac zamjenjivosti između postojećih usluga kako bi se utvrdilo čine li jedinstveno tržište, odnosno u ovom slučaju treba utvrditi postoji li lanac zamjenjivosti između ponuđenih prijenosnih kapaciteta iznajmljenih vodova. Kod prijenosnih kapaciteta tradicionalnih digitalnih vodova postoji velika razlika u prijenosnom kapacitetu između ponuđenih iznajmljenih vodova, i to između iznajmljenog voda prijenosnog kapaciteta od 2Mbit/s i 34 Mbit/s, 34 Mbit/s i 155 Mbit/s, te 155 Mbit/s i

¹⁸ VPN (eng. Virtual private network) je usluga koja korisnicima omogućuje povezivanje zemljopisno dislociranih lokacija u cilju realizacije privatne mreže. Kod tehnoloških rješenja baziranih na Internet protokolu (IP) terminalna oprema korisnika je vezana za IP adresu koju definira krajnji korisnik. Zbog navedenog razloga IP linije se mogu koristiti aplikacijama po principu „od točke do točke“ ili aplikacijama „od točke do više točaka“.

¹⁹ ovi vodovi su razmatrani u poglavlju 5.1.1.3.

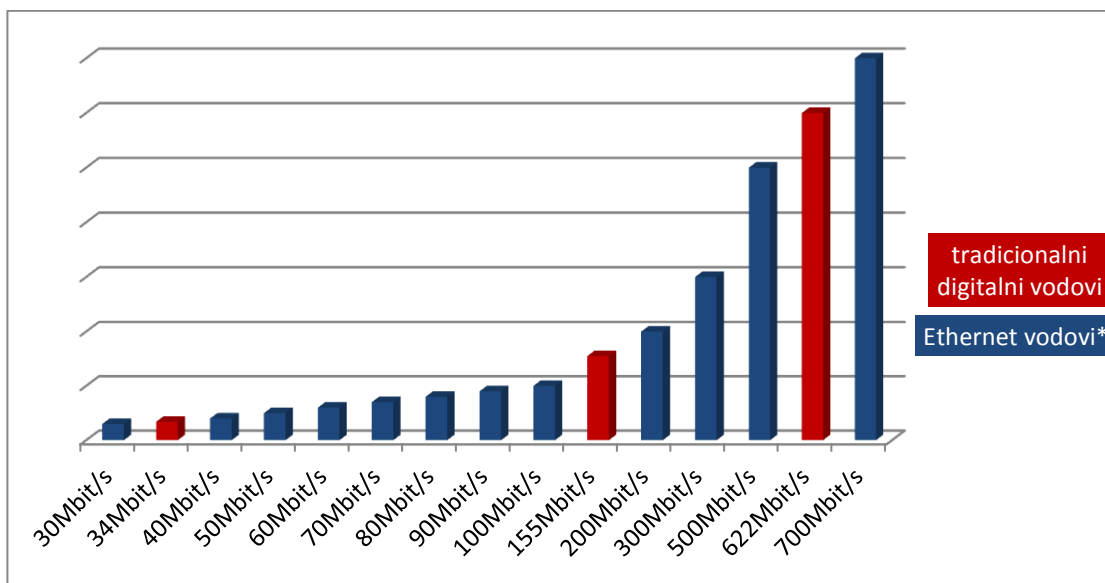
622 Mbit/s. Međutim uvođenjem Ethernet vodova postoji neprekinuti lanac zamjenjivosti s obzirom na široku ponudu prijenosnih kapaciteta Ethernet vodova (vidi slike 2. i 3.), radi čega HAKOM smatra da nije potrebno raditi podjelu tržišta ovisno o prijenosnom kapacitetu iznajmljenih vodova.

Slika 2. Ponuda iznajmljenih vodova u rasponu brzina od 512 kbit/s do 40 Mbit/s

Izvor: Upitnici za provođenje Testa tri mjerila

Slika 3. Ponuda iznajmljenih vodova u rasponu brzina od 30 Mbit/s do 700 Mbit/s

Izvor: Upitnici za provođenje Testa tri mjerila

Nadalje, promatrajući funkcionalnu i cjenovnu zamjenjivost korisnik je u mogućnosti umjesto više vodova manjih kapaciteta uzeti vod većeg kapaciteta i održati istu razinu kvalitete usluge, uz niže cijene s obzirom da u pravilu porastom prijenosnog kapaciteta voda cijena po jedinici prijenosnog kapaciteta opada. Slijedom navedenog, HAKOM zaključuje da se

sukladno kriteriju funkcionalne i cjenovne zamjenjivosti različiti kapaciteti mogu smatrati dijelom istog tržišta.

Također, HAKOM ističe kako nije potrebno utvrditi zasebna tržišta s obzirom na kapacitet iznajmljenih vodova jer bi struktura svakog pojedinog tržišta bila slična strukturi ukupnog tržišta.

Zaključno, s obzirom na funkcionalne i cjenovne karakteristike, HAKOM smatra iznajmljene vodove svih prijenosnih kapaciteta zamjenskim uslugama, odnosno sastavnim dijelom istog maloprodajnog tržišta te nije potrebno raditi podjelu mjerodavnog tržišta prema prijenosnim kapacitetima iznajmljenih vodova.

5.1.1.3. Smatraju li se iznajmljeni vodovi putem xWDM prijenosne tehnologije zamjenskom uslugom najmanjem skupu iznajmljenih vodova

xWDM prijenosna tehnologija ili multipleksiranje valnih duljina (eng. *Wavelength Division Multiplexing - WDM*) je tehnologija koja omogućuje povećanje prijenosnih brzina na svjetlovodnim nitima pomoću koje se više valnih kanala, koji prenose podatke brzinama od Gbit/s, multipleksira u jednu svjetlovodnu nit korištenjem različitih valnih duljina za svaki kanal. Današnji komercijalni WDM sustavi velike gustoće (eng. *Dense Wavelength Division Multiplexing - DWDM*) omogućavaju brzine prijenosa od 40 Gbit/s. Još jedna, ekonomski opravdana, tehnologija u pristupnim svjetlovodnim (PON) mrežama je i upotreba valnog multipleksiranja manje gustoće (eng. *Coarse Wavelength Division Multiplexing - CWDM*).

Naime, WDM je skup tehnologija koje se koriste za povećanje prijenosnog kapaciteta svjetlovodnih kabela ponajviše u jezgrenim mrežama operatora. Putem navedene tehnologije pruža se prijenos podataka velikih brzina u elektroničkoj komunikacijskoj mreži krajnjim korisnicima koji imaju svoju vlastitu mrežnu opremu i IT sustav u svrhu omogućavanja povezivanja različitih fiksnih lokacija. Najčešća topologija koja se koristi u jezgrenoj mreži je povezivanje svakoga sa svakim (eng. *mesh*), dok se u gradskoj mreži često koristi povezivanje u prsten (eng. *ring*).

Iz podataka prikupljenih upitnicima vidljivo je kako broj operatora na tržištu maloprodaje iznajmljenih vodova koji pružaju uslugu iznajmljenih vodova putem xWDM tehnologije krajnjim korisnicima raste s povećanjem potražnje za navedenim vodovima.

Iako se xWDM vodovi pružaju većim prijenosnim brzinama u odnosu na usluge iz najmanjeg skupa, s obzirom da je u prethodnoj točki utvrđen lanac zamjenjivosti između ponuđenih prijenosnih brzina iznajmljenih vodova, HAKOM zaključuje kako usluga iznajmljenih vodova putem xWDM tehnologije čini sastavni dio mjerodavnog tržišta.

5.1.1.4. Usluge asimetričnog prijenosa podataka

Pored usluge iznajmljenih vodova nižih brzina, krajnji korisnici mogu, ovisno o vlastitim potrebama, koristiti i asimetrične usluge prijenosa podataka²⁰.

Usluge asimetričnog prijenosa podataka pružaju se s većom brzinom u smjeru prema korisniku (eng. *downstream*) i manjom prema ponuditelju usluge (eng. *upstream*), pri čemu prijenosna brzina ovisi o primijenjenoj tehnologiji kao i o dužini parice. Usluge asimetričnog prijenosa podataka primjerene su za uporabu interneta i multimedijских usluga koje zahtijevaju veću širinu prema korisniku (dolazni smjer) i manju u odlaznom smjeru.

Upravo je asimetričnost prijenosa podataka suprotna funkcionalnoj karakteristici koja opisuje uslugu iznajmljenog voda koja podrazumijeva iste brzine dolaznog i odlaznog prijenosnog kapaciteta.

Nadalje, usluga iznajmljenog voda namijenjena je poslovnim subjektima i velikim poduzećima, čija se poslovna komunikacija temelji na potrebi stalne prisutnosti na internetu kao i prijenosa podataka velikim brzinama. Prednosti pristupa stalnim vodom su velika brzina, sigurnost, maksimalna pouzdanost, istodobni pristup internetu za veći broj korisnika te mogućnost stalnog priključenja vlastitoga računalnog sustava na internet.

Slijedom navedenog, HAKOM ne smatra asimetrične usluge prijenosa podataka sastavnim dijelom ovoga tržišta.

5.1.1.5. Zamjenjivost nacionalnih iznajmljenih vodova i međunarodnih iznajmljenih vodova

U ovom dijelu HAKOM je razmatrao ulaze li nacionalni iznajmljeni vodovi i međunarodni iznajmljeni vodovi u isto maloprodajno tržište. Naime, nacionalni iznajmljeni vod je vod koji ima obje točke unutar područja Republike Hrvatske, dok je međunarodni iznajmljeni vod vod koji ima jednu točku unutar područja Republike Hrvatske, a drugu izvan granica Republike Hrvatske.

U slučaju povećanja cijene usluge nacionalnog iznajmljenog voda, krajnji korisnik u pravilu neće moći zamijeniti navedenu uslugu uslugom međunarodnog iznajmljenog voda s obzirom da mu je potreban vod koji ima drugu krajnju točku u Republici Hrvatskoj kako bi npr. povezo svoju poslovnicu u Republici Hrvatskoj. Isto tako, ukoliko neki krajnji korisnik želi povezati svoju poslovnicu koja se nalazi izvan granica Republike Hrvatske, u slučaju povećanja cijene korisnik ne može zamijeniti međunarodni iznajmljeni vod nacionalnim.

S obzirom na navedeno, iako i nacionalni i međunarodni iznajmljeni vodovi zadovoljavaju osnovne funkcionalne karakteristike HAKOM smatra kako nije potrebno razmatrati cjenovnu zamjenjivost istih.

²⁰ Najzastupljenija usluga asimetričnog prijenosa podataka u Republici Hrvatskoj je ADSL tehnologija.

Zaključno, HAKOM smatra kako s obzirom na funkcionalnu zamjenjivost usluga, odnosno na različitu potrebu krajnjeg korisnika za uslugom nacionalnih i međunarodnih iznajmljenih vodova, navedene usluge ne mogu biti dio istog maloprodajnog tržišta.

5.1.2. Zamjenjivost na strani ponude

Zamjenjivost na strani ponude bila bi moguća u slučaju da operator koji ne pruža usluge iznajmljivanja vodova i ne posjeduje vlastitu infrastrukturu, u slučaju povećanja cijena usluge hipotetskog monopolista istu počne i pružati.

U slučaju usluge iznajmljenog voda ne bi bilo moguće istu pružiti u kratkom vremenu iz razloga što, ako operator ne posjeduje vlastitu pristupnu infrastrukturu do krajnjeg korisnika, troškovi kopanja, povlačenja medija i ostali troškovi i potrebne radnje su toliko zahtjevne da nije realno da se dogode u kratkom vremenu i budu brzi odgovor na malo, ali trajno povećanje cijena pa stoga HAKOM zaključuje da na strani ponude ne postoji dodatna zamjenska usluga u odnosu na usluge koje su već uključene na strani potražnje.

5.1.3. Zaključak o dimenziji usluga

Slijedom svega navedenog, HAKOM je zaključio kako je tržište najmanjeg skupa potrebno proširiti na način da se definira tržište maloprodaje iznajmljenih vodova koje se sastoji od analognih iznajmljenih vodova i digitalnih iznajmljenih vodova neovisno o prijenosnoj tehnologiji, i to bez obzira na prijenosni kapacitet pojedinog iznajmljenog voda i prijenosni medij.

5.2. Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji

Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji obuhvaća sva područja u kojima određeni operatori pružaju usluge pod istim uvjetima, odnosno, sva područja u kojima postoje istovrsni uvjeti tržišnog natjecanja.

U skladu sa smjernicama i preporukama Europske komisije zemljopisna dimenzija mjerodavnog tržišta je uglavnom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanjem jednakog pravnog i regulatornog okvira na određenom zemljopisnom području.

Na temelju gore navedenog, HAKOM zaključuje da je mjerodavno tržište maloprodaje iznajmljenih vodova u zemljopisnoj dimenziji u opsegu nacionalno, odnosno, mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji čini cijeli teritorij Republike Hrvatske. Navedeni zaključak se temelji na činjenici da svi operatori koji pružaju uslugu maloprodaje iznajmljenih vodova, navedenu uslugu pružaju na cijelom teritoriju Republike Hrvatske. Isto tako, usluga se ovisno o geografsko-političkoj podjeli ne razlikuje cjenovno, odnosno pruža se pod istim uvjetima i cijenama na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

Također, pravni i regulatorni okvir mjerodavan za predmetne usluge, odnosno pravni i regulatorni okvir vezan uz područje elektroničkih komunikacija, isti je na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

5.3. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o određivanju mjerodavnog tržišta

HAKOM je zaključio kako je tržište najmanjeg skupa iznajmljenih vodova potrebno proširiti na način da se definira tržište maloprodaje iznajmljenih vodova koje se sastoji od:

- analognih iznajmljenih vodova i digitalnih iznajmljenih vodova neovisno o prijenosnoj tehnologiji, i to bez obzira na prijenosni kapacitet pojedinog iznajmljenog voda i prijenosni medij, pri čemu se krajnje točke iznajmljenog voda nalaze unutar teritoriju Republike Hrvatske.

6. Test tri mjerila na tržištu maloprodaje iznajmljenih vodova

Tržište najmanjeg skupa iznajmljenih vodova koje je na temelju ZOT-a bilo predmet prethodne regulacije u Republici Hrvatskoj, nije sastavni dio Preporuke o mjerodavnim tržištima. Također, potrebno je naglasiti da Preporuka o mjerodavnim tržištima ne obuhvaća tržište vezano uz maloprodaju iznajmljenih vodova. Stoga, HAKOM može prethodno regulirati tržište maloprodaje iznajmljenih vodova jedino u slučaju da su na njemu istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode;
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornoga tržišnog natjecanja unutar odgovarajućega vremenskog okvira;
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

U slučaju da su istodobno zadovoljena sva tri mjerila, HAKOM je u mogućnosti provesti analizu tržišta kojom se utvrđuje razina tržišnog natjecanja, odnosno utvrđuje se postoje li na tržištu operatori sa značajnom tržišnom snagom. Osnovna razlika između Testa tri mjerila i analize tržišta kojom se utvrđuje razina tržišnog natjecanja, odnosno postoje li na tržištu operatori sa značajnom tržišnom snagom je u tome što je kod Testa tri mjerila naglasak na razvoju i strukturi tržišta, a kod analize tržišta naglasak je na odnosu između operatora koji djeluju na tom tržištu.

6.1. Prvo mjerilo: prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode

Prvo mjerilo je statičko mjerilo, odnosno mjerilo na temelju kojeg je HAKOM u mogućnosti procijeniti postoje li u točno određenom trenutku visoke i trajne strukturne, pravne ili regulatorne zapreke za ulazak na tržište.

Prema Eksplanatornom memorandumu preporuke Europske komisije o tržištima podložnim prethodnoj regulaciji iz 2007. godine, zapreke za ulazak na tržište koje su strukturne prirode, odnose se na situaciju u kojoj je stanje tehnologija i troškovna struktura takva da stvara asimetrične uvjete između bivšeg monopolista i novih operatora te pridonosi pojavljivanju zapreka za ulazak na tržište novim operatorima. Isto tako, zapreke za ulazak na tržište koje su strukturne prirode, većinom se odnose na ona tržišta koja karakteriziraju troškovne prednosti, ekonomije razmjera i opsega, nedostatak kapaciteta i veliki nepovratni troškovi, a koje su na strani bivšeg monopolista (npr. razvoj pristupne mreže/infrastrukture u nepokretnim mrežama).

Zapreke koje ne proizlaze iz ekonomskih uvjeta, već iz zakonodavnih, administrativnih, regulatornih ili drugih uvjeta koji pomažu nastajanju zapreka za ulazak na pojedino tržište i pozicioniranju operatora na pojedinom mjerodavnom tržištu (npr. dozvole za dodjelu frekvencija) predstavljaju pravne i regulatorne zapreke.

6.1.1. Strukturne zapreke ulaska na tržište

Na ovom tržištu postoji strukturna zapreka nadzor infrastrukture kod koje postoje visoke zapreke razvoju infrastrukturne konkurencije s obzirom da je operatorima otežano izgraditi novu infrastrukturu za pružanje usluga iznajmljenih vodova zbog visokih nenadoknadivih troškova.

Međutim, da bi se u potpunosti sagledao kriterij postojanja visokih zapreka razvoju infrastrukturne konkurencije, potrebno je analizirati i postojanje veleprodajnih ponuda putem kojih operatori mogu ostvarivanjem pristupa HT-ovoj mreži pružiti maloprodajnu uslugu iznajmljenih vodova svojim krajnjim korisnicima, a koje bi onda mogle dovesti do ublažavanja ili potpunog uklanjanja postojanja visokih zapreka ulasku na maloprodajno tržište.

Na veleprodajnoj razini HT ima obvezu davanja pristupa na način da je obvezan pružati operatorima uslugu iznajmljenih vodova, odnosno pružiti pristup dijelovima mreže potrebnim za pružanje maloprodajne usluge iznajmljenih vodova u skladu s obvezom nediskriminacije. Također, s obzirom da na temelju veleprodajne usluge iznajmljenih vodova operatori mogu koristiti sve tehnologije koje koristi i HT (tradicionalni digitalni vodovi, Ethernet vodovi i xWDM vodovi), u ovom slučaju HT nema tehnološku prednost ili nadmoć. Dodatno, HAKOM je donio prijedlog odluke²¹ kojim je odredio naknade za veleprodajnu uslugu iznajmljenih vodova na temelju rezultata troškovnih modela, što dodatno umanjuje zapreke ulasku na maloprodajno tržište i omogućuje operatorima korištenje HT-ovih ekonomija opsega i ekonomija razmjera.

Slijedom navedenog, na temelju HT-ove veleprodajne ponude operatori imaju pristup veleprodajnom ulaznom proizvodu (eng. *input*) na cijelom teritoriju Republike Hrvatske gdje HT kao povijesni operator ima vlastitu mrežu, te se navedeni pristup pruža u skladu s obvezom nediskriminacije i obveznom nadzora cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti. Također, operatori mogu koristiti i uslugu dijela iznajmljenih vodova koristeći jednim dijelom vlastitu infrastrukturu pri pružanju usluge maloprodajnim korisnicima. Na taj način operatori mogu vrlo brzo i jednostavno pružiti maloprodajnu uslugu iznajmljenih vodova svojim krajnjim korisnicima. Europska komisija također smatra da ukoliko je prevladan problem postojanja sveprisutne ponude, da prepreke ulasku nisu više visoke.

Slijedom navedenog, HAKOM smatra da je postojanje veleprodajnog proizvoda usluge iznajmljenih vodova drugim operatorima pod nediskriminirajućim uvjetima i troškovno usmjerenim cijenama u potpunosti uklonilo visoke i trajne strukturne zapreke ulasku na maloprodajno tržište. HAKOM je stoga mišljenja da ne postoje visoke i trajne strukturne zapreke za ulazak na mjerodavno tržište maloprodaje iznajmljenih vodova.

²¹ HAKOM je 29. studenog 2013.g. donio prijedlog odluke. Javna rasprava traje do 14. siječnja 2014.g.

6.1.2. Pravne ili regulatorne zapreke ulaska na tržište

Na temelju preporuke Europske komisije, pravne ili regulatorne zapreke ne ovise o ekonomskim uvjetima, već proizlaze iz pravnih, administrativnih ili ostalih sličnih mjera koje indirektno utječu na ulazak novih operatora na tržište.

Na temelju dokumenta europske grupe regulatora (ERG)²², glavne pravne ili regulatorne zapreke ulaska na tržište odnose se na sljedeće:

- potreba za administrativnom odlukom, odnosno dozvolom, kako bi se moglo započeti s komercijalnim radom;
 - ograničenja i uvjeti povezani uz uporabu radiofrekvencijskog spektra;
 - utjecaji načina na koji je postavljena regulacija na nove operatore koji planiraju ući na tržište.
- a) potreba za administrativnom odlukom, odnosno dozvolom, kako bi se moglo započeti s komercijalnim radom

Temeljem članka 31. ZEK-a svaka pravna ili fizička osoba ima pravo postaviti, upotrebljavati i davati na korištenje elektroničku komunikacijsku mrežu te pružati elektroničke komunikacijske usluge na području Republike Hrvatske bez pribavljanja posebnog ovlaštenja, odnosno u mogućnosti su navedene usluge pružati samo na temelju općeg ovlaštenja. Opće ovlaštenje podrazumijeva da su, sukladno članku 32. ZEK-a, obvezni 15 dana prije početka pružanja usluga obavijestiti u pisanom obliku HAKOM o svojoj namjeri. Do stupanja na snagu ZEK-a, odnosno na temelju ZOT-a, operatori su od HAKOM-a trebali ishoditi prijavu i dozvolu za rad.

- b) ograničenja i uvjeti povezani uz uporabu radiofrekvencijskog spektra

Navedeni tip zapreke se ne odnosi na tržište koje je predmet ovog dokumenta.

- c) utjecaji načina na koji je postavljena regulacija na nove operatore koji planiraju ući na tržište

HAKOM smatra kako ne postoje nikakve odredbe, u zakonskim ili podzakonskim aktima, koje bi onemogućile operatora da ostvari ulazak na maloprodajno tržište iznajmljenih vodova i počne pružati usluge krajnjim korisnicima. Svaki operator može putem vlastite infrastrukture ili putem veleprodajne usluge drugog operatora pružati maloprodajnu uslugu iznajmljenih vodova pri čemu ne postoji nikakva regulatorna zapreka ulasku na predmetno tržište.

Na temelju svih činjenica iznesenih u prvom mjerilu, HAKOM zaključuje kako na maloprodajnom tržištu iznajmljenih vodova ne postoje visoke i trajne zapreke za ulazak na tržište strukturne, prave ni regulatorne prirode.

U skladu s navedenim HAKOM zaključuje da prvo mjerilo nije zadovoljeno.

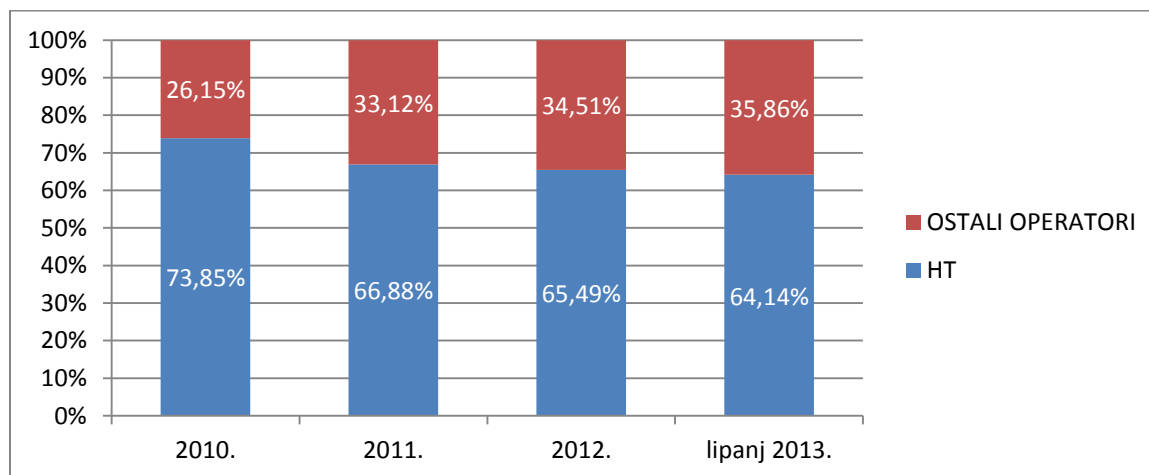
²² ERG (08) 21 ERG Report on 3 criteria test final 080604. Tijelo europske grupe regulatora promijenilo je ime u BEREC (Body of European Regulators for Electronic Communications).

6.2. Drugo mjerilo: struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira

Prvo mjerilo je statičko mjerilo, odnosno mjerilo na temelju kojeg je HAKOM u mogućnosti procijeniti postoje li u točno određenom trenutku visoke i trajne strukturne, pravne ili regulatorne zapreke za ulazak na tržište. Drugo mjerilo je dinamičko mjerilo koje bi, nakon analize prvog, trebalo pomoći u sagledavanju ukupnih uvjeta tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu unutar odgovarajućeg vremenskog okvira. S obzirom da je, sukladno članku 52. stavku 2. ZEK-a, HAKOM postupak analize tržišta obvezan provoditi najmanje svake tri godine, HAKOM će pri ocjeni teži li tržište djelotvornom tržišnom natjecanju, navedeno razdoblje uzeti kao relevantno.²³

Kako bi bio u mogućnosti prethodno regulirati određeno tržište, HAKOM mora dokazati da tržište u točno određenom trenutku i određenom budućem razdoblju ne teži savršenoj konkurenciji, tj. djelotvornom tržišnom natjecanju. Pravilna analiza ovog mjerila bi se trebala provesti tako da se utvrdi razina tržišnog natjecanja i pored postojanja mogućih zapreka za ulazak na tržište, a imajući na umu činjenicu da i tržište gdje postoje prepreke za ulazak na tržište može imati karakteristike po kojima teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira. Težnja razvoju održivog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira ne znači da će se isto dogoditi u vrlo kratkom razdoblju, već znači da je analizom utvrđeno da postoji određena dinamika tržišnih događaja koja bi mogla dovesti do djelotvornog tržišnog natjecanja i bez prethodne regulacije.

Slika 4. Tržišni udio operatora na tržištu maloprodajne usluge najma vodova (bez obzira na korištenu tehnologiju i prijenosni kapacitet)

Izvor: Upitnici za provođenje Testa tri mjerila

U skladu s utvrđenom dimenzijom usluga, bez obzira na tehnologiju korištenu za pružanje maloprodajne usluge najma vodova, vidljivo je kako tržišni udio HT-a opada kroz promatrano razdoblje. Međutim, ukoliko bi se u predmetnoj analizi drugog mjerila promatrao samo pad udjela bivšeg monopolista, isti pristup ne bi bio dovoljan za donošenje zaključka teži li struktura tržišta razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja. Kad se govori o određenoj dinamici tržišnih događaja, važno je napomenuti da očekivani događaji na tržištu moraju biti rezultat čvrstih pretpostavki.

²³ ERG (08) 21 ERG Report on 3 criteria test final 080604

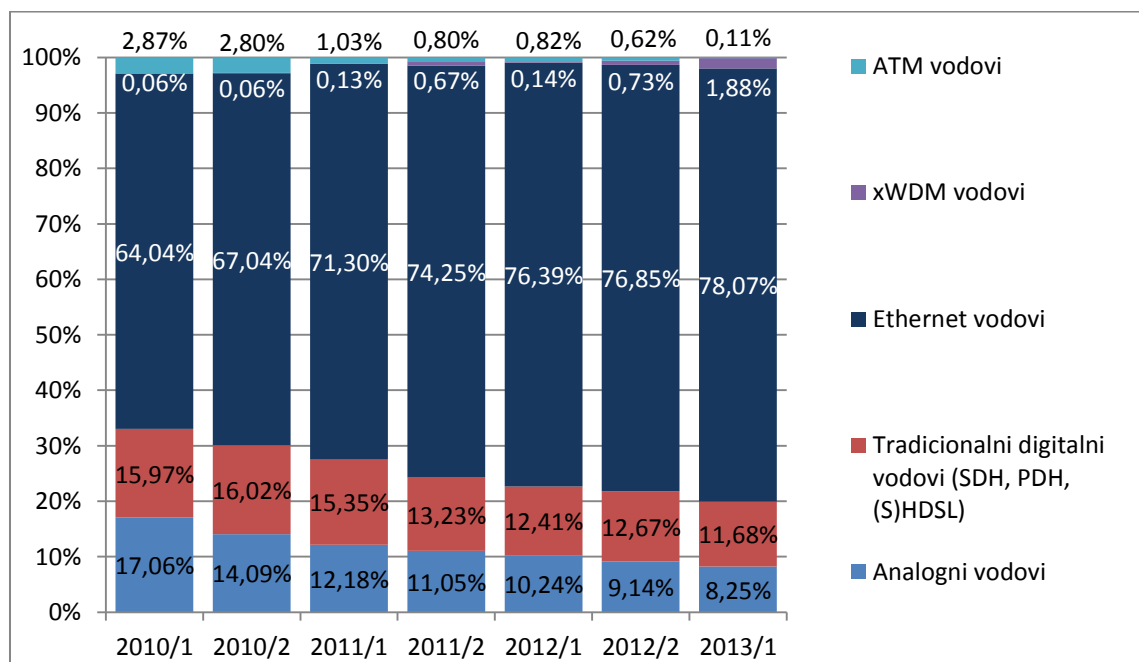
Smanjenje udjela HT-a, odnosno povećanje udjela ostalih operatora ukazuje na povećano tržišno natjecanje. Međutim, povećanje tržišnog natjecanja proizlazi također i iz činjenice da sve više operatora pruža maloprodajnu uslugu najma vodova.

Važno je istaknuti i smanjenje potražnje korisnika za uslugom analognih iznajmljenih vodova na maloprodajnoj razini u odnosu na digitalne vodove. Naime, u razdoblju od 2010. godine do kraja prvog polugodišta 2013. godine smanjen je udio analognih vodova za oko 51%.

Prema podacima iz upitnika, u Republici Hrvatskoj je na kraju prvog polugodišta 2013. godine najzastupljenija usluga iznajmljenog voda na maloprodajnoj razini bila realizirana putem prijenosnih tehnologija prospajanja paketa, i to najviše putem Ethernet prijenosne tehnologije, pri čemu se broj iznajmljenih vodova putem Ethernet prijenosne tehnologije povećao za oko 22% u odnosu na kraj prvog polugodišta 2010. godine. Osim Ethernet prijenosne tehnologije povećao se i udio xWDM vodova koji je na kraju promatranog razdoblja iznosio 1,88%. Iako je udio xWDM tehnologije još uvijek neznatan u odnosu na ostale prijenosne tehnologije, bitno je naglasiti kako se isti značajno povećao u odnosu na prvo polugodište 2010. godine kada je iznosio 0,06%. Osim Ethernet i xWDM tehnologije pružaju se i iznajmljeni vodovi putem tradicionalnih digitalnih vodova (SDH, PDH S(HDSL)) čiji se udio u promatranom razdoblju u odnosu na prvo polugodište 2010. godine smanjio za oko 27%. Udio ATM vodova je također u stalnom smanjenju i na kraju prvog polugodišta 2013. godine iznosio je neznatnih 0,11% u odnosu na ukupne iznajmljene vodove na tržištu Republike Hrvatske.

Navedeni pokazatelji zastupljenosti po tehnologijama potvrđuju činjenicu o zamjenjivosti usluge putem najmanjeg skupa iznajmljenih vodova uslugama putem Ethernet prijenosne tehnologije i xWDM prijenosne tehnologije.

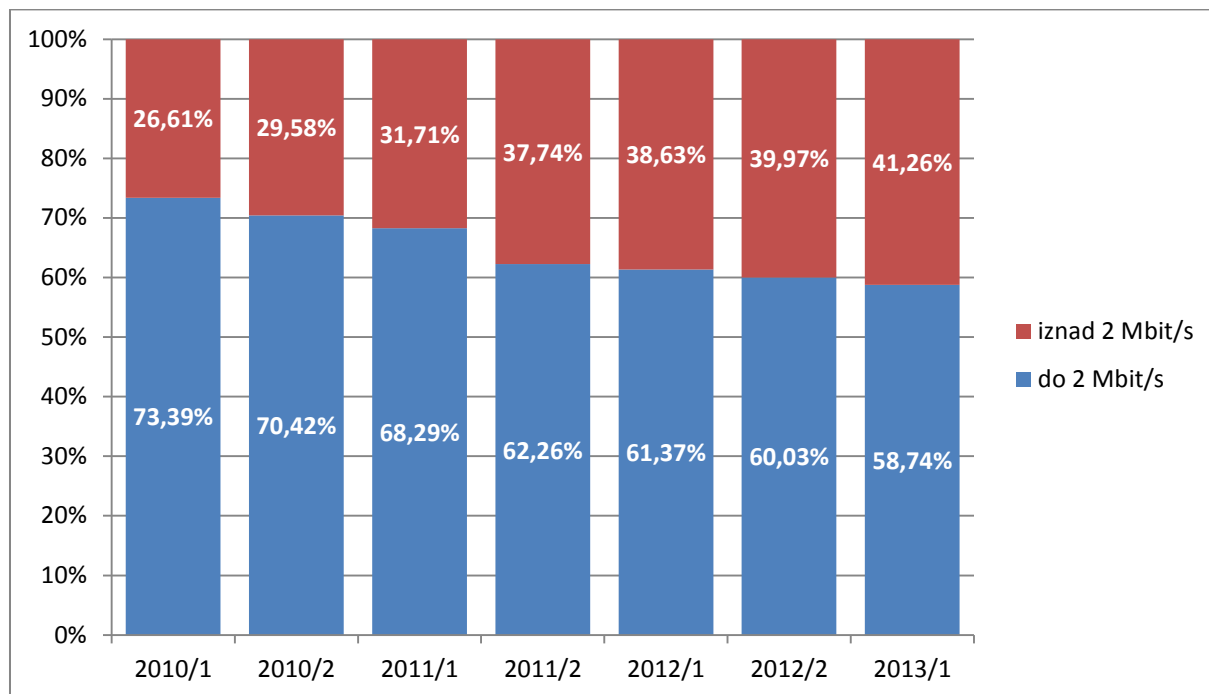
Slika 5. Udio maloprodajne usluge najma vodova po pripadajućoj tehnologiji

Izvor: Upitnici za provođenje Testa tri mjerila

Kako je već spomenuto, u razdoblju obuhvaćenom upitnicima, zabilježene su promjene u strukturi potražnje na tržištu obuhvaćenom ovim dokumentom.

Slika 6. Podjela maloprodajne usluge najma vodova s obzirom na prijenosni kapacitet (do i uključujući 2 Mbit/s i iznad 2 Mbit/s)

Izvor: Upitnici za provođenje Testa tri mjerila

Konkretno, vidljiv je kontinuirani trend korištenja maloprodajne usluge najma vodova prijenosnih kapaciteta iznad 2Mbit/s. Na kraju prvog polugodišta 2010. godine, od ukupnog broja iznajmljenih vodova na maloprodajnoj razini, 26,61% korisnika je koristilo uslugu prijenosnog kapaciteta iznad 2Mbit/s, dok je udio iste na kraju promatranog razdoblja iznosio 41,26%.

Promatrajući potrebe današnjih krajnjih korisnika može se očekivati da će se interes korisnika za uslugama većih prijenosnih kapaciteta (preko 2 Mbit/s) i dalje povećavati kao i da će se u razdoblju koje je HAKOM ocijenio relevantnim nastaviti i trend migracije korisnika s analognih vodova na digitalne vodove. Stoga je HAKOM mišljenja da će tržište maloprodaje iznajmljenih vodova, i bez regulacije, težiti djelotvornom tržišnom natjecanju.

Slijedom svega navedenog, s obzirom na dinamiku tržišnih događanja, HAKOM je utvrdio da struktura mjerodavnog tržišta teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar promatranog vremenskog okvira, odnosno drugo mjerilo nije zadovoljeno.

6.3. Treće mjerilo: primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu

Na temelju dokumenta ERG-a²⁴, regulatorno tijelo bi trebalo procijeniti je li primjena propisa o zaštiti tržišnog natjecanja dovoljna da ukloni nedostatke koji postoje ili koji se mogu pojaviti na tržištu elektroničkih komunikacija. Navedena procjena mogla bi uključivati sljedeće:

a) stupanj općeg nekonkurentskog ponašanja

Propisi o zaštiti tržišnog natjecanja mogli bi se smatrati dostatnim za uklanjanje nedostataka na tržištu u slučaju da ne postoji velika i učestala potreba za djelovanjem Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja. S druge strane, ako nedostaci koji postoje ili se mogu pojaviti na tržištu, zahtijevaju učestalu potrebu za intervencijom od strane Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja, poput zabrane svakog daljnjeg postupanja poduzetnika kojem je utvrđena zlouporaba vladajućeg položaja, određivanja mjera, uvjeta i rokova za otklanjanje štetnih učinaka,²⁵ moglo bi se smatrati da propisi o zaštiti tržišnog natjecanja nisu dostatni za uklanjanje nedostataka koji postoje na tržištu.

b) stupanj kompleksnosti uklanjanja nekonkurentskog ponašanja

Agenciji za zaštitu tržišnog natjecanja svojevrsan problem može predstavljati kompleksnost određivanja stupnja nekonkurentskog ponašanja od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom ili operatora koji imaju zajedničku značajnu tržišnu snagu. Navedeno Agenciji za zaštitu tržišnog natjecanja može predstavljati problem iz razloga što ne raspolaže tipom informacijama od operatora koji djeluju na tržištu nužnim za utvrđivanje stvarnog stanja, odnosno nije odgovarajuće upoznata sa situacijom na tržištu. U navedenom slučaju, prethodna regulacija bi bila puno učinkovitija za tržište, nego da se nekonkurentsko ponašanje pokušava ukloniti naknadnom (*ex-post*) regulacijom.

c) nekonkurentsko ponašanje može dovesti do nepopravljive štete na mjerodavnom tržištu ili na povezanim tržištima

Na tržištu se mogu dogoditi situacije u kojima je pravovremena intervencija neophodna kako bi se spriječile ozbiljne ili nepopravljive štete koje mogu biti nanesene konkurenciji od strane operatora sa značajnom tržišnom snagom. U navedenim slučajevima odnosno u situacijama u kojima je nužna brza intervencija od strane regulatorne institucije, propisi o zaštiti tržišnog natjecanja, odnosno naknadna regulacije, ne bi bili dovoljni, već je u navedenim slučajevima potrebna prethodna regulacija.

d) potreba za regulatornom intervencijom kako bi se dugoročno osigurao razvoj efikasnog tržišnog natjecanja na tržištu

U nekim slučajevima primjena propisa o zaštiti tržišnog natjecanja, odnosno naknadna regulacija, može stvoriti određene probleme u poticanju razvoja djelotvornog tržišnog

²⁴ ERG (08) 21 ERG Report on 3 criteria test final 080604

²⁵ Zakon o zaštiti tržišnog natjecanja (NN 79/2009), članak 14.

natjecanja u budućem razdoblju. Konkretno, u slučajevima u kojima je moguće dupliciranje infrastrukture, odnosno u slučajevima u kojima je potrebno poticati razvoj infrastrukturne konkurencije, primjena prethodne regulacije mogla bi se dugoročno smatrati učinkovitijom od primjene samo naknadne regulacije, tj. od primjene propisa iz područja tržišnog natjecanja.

U vezi s navedenim, HAKOM je sljedećeg mišljenja.

Analizom prvog i drugog mjerila HAKOM je utvrdio kako na tržištu maloprodaje iznajmljenih vodova ne postoje visoke i trajne zapreke za ulazak bilo strukturne, pravne ili regulatorne prirode te da tržište teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar vremenskog okvira od tri godine. Dakle, s obzirom da nije uočio trenutne ni potencijalne nedostatke na tržištu koji bi zahtijevali prethodnu regulaciju, HAKOM nije u mogućnosti zaključiti omogućava li ili ne, primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu, odnosno ne može zaključiti je li zadovoljeno treće mjerilo.

Zbog činjenice da na tržištu nisu prepoznati nedostaci koje bi naknadna regulacija, odnosno primjena propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi trebala ukloniti, HAKOM nije u mogućnosti zaključiti omogućava li ili ne, primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi, na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

6.4. Stajalište nadležnog regulatornog tijela o utvrđivanju je li mjerodavno tržište maloprodaje iznajmljenih vodova, podložno prethodnoj regulaciji

Prema mišljenju HAKOM-a, a kako je i dokazano u poglavlju 6., mjerodavno tržište maloprodaje iznajmljenih vodova nije podložno prethodnoj regulaciji i to iz razloga što nisu istodobno zadovoljena sva tri mjerila iz članka 53. stavka 2. ZEK-a.

Na temelju svega navedenog, a u skladu s člankom 56. stavkom 1. ZEK-a, HAKOM ukida sve prethodno, prema ZOT-u, određene regulatorne obveze HT-u kao operatoru sa znatnijom tržišnom snagom na tržištu iznajmljenih vodova na području Republike Hrvatske vezano uz minimalnu ponudu telekomunikacijskih vodova za iznajmljivanje.

Međutim, HAKOM će pratiti daljnji razvoj tržišta iznajmljenih vodova na maloprodajnoj razini te će u slučaju značajnih promjena na tržištu koje bi mogle ugroziti djelotvorno tržišno natjecanje na spomenutom tržištu, ponovno provesti Test tri mjerila.